

تحلیلی بر تأثیرات حذف قاچاق کالا بر تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شهرستان مریوان)

سعید امانپور^۱   سوران منوچهری^۲
مهناز اکبری^۳   زهرا عباسی^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۰۳/۲۸   تاریخ پذیرش مقاله: ۹۴/۰۶/۳۰

*****

چکیده

قاچاق کالا به عنوان فعالیتی غیررسمی در کیفیت زندگی روستاهای مرزی کشور که به دلیل حاشیه‌ای بودن در نظام برنامه‌ریزی مرکز پیرامون در رنج و فشار هستند؛ جایگاه ویژه‌ای دارد. با توجه به لزوم حذف قاچاق کالا جهت پویایی اقتصادی کشور، قدر مسلم کاهش و حذف این فعالیت سودآور غیررسمی اقتصادی به صورت یکباره و بدون برنامه‌ریزی جهت تدارک راهکارهای جایگزین از روستاهای مرزی که به دلیل ضعف ساختارهای اقتصادی، وابستگی بسیاری به قاچاق کالا دارند؛ تغییرات عمده‌ای را در کیفیت زندگی روستاییان مرز نشین به همراه دارد. لذا در پژوهش حاضر به بررسی تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان روستاهای مرزی شهرستان مریوان به دنبال کاهش چشمگیر قاچاق کالا و حذف آن پرداخته‌ایم تا رهیافت این امر شناخت جامع وضع موجود جهت ارائه راهکارهای کاربردی به منظور بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان این منطقه به دنبال حذف قاچاق کالا باشد. این پژوهش از نوع کاربردی و به لحاظ روش توصیفی تحلیلی است که جهت گردآوری اطلاعات آن از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی مبتنی بر توزیع پرسشنامه و مصاحبه استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش را خانوارهای ساکن در دو دهستان مرزی خاو و میرآباد و زریوار در برمی‌گیرند که با بهره‌گیری از فرمول کوکران از میان ۵۲۲۳ خانوار تعداد ۳۶۰ خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب و پرسشنامه‌ها به روش طبقه‌ای و سپس تصادفی ساده در میان روستاهای منتخب و روستاییان آن‌ها توزیع گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین) و آزمون‌های آمار استنباطی (زوجی، رتبه‌ای فریدمن، همگونی کای دو، کروسکال والیس و آزمون دو جمله‌ای) استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهند که قاچاق کالا به عنوان پدیده‌ای غیرقابل قبول از منطقه حذف شده است اما در مقابل کیفیت زندگی روستاییان در ابعاد اجتماعی و اقتصادی کاهش یافته است و تنها در بعد کالبدی شاهد ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان هستیم. همچنین بین میزان رضایت افراد از کیفیت زندگی‌شان با فاصله از مرز و وابستگی شغلی به قاچاق ارتباط معنی‌داری وجود دارد و در نهایت اینکه بازارچه‌های مرزی تأسیس شده نیز به عنوان راهکارهای جایگزین توانایی ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان را به مانند قاچاق کالا نداشته‌اند.

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی، قاچاق کالا، مرز، روستاهای شهرستان مریوان

*****

- ۱- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز amanpour@scu.ac.ir
- ۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، دبیرآموزش و پرورش استان کردستان، نویسنده مسئول، manoochehrisoran@yahoo.com
- ۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان ma29.akbari@yahoo.com
- ۴- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز abasi2030@gmail.com

۱- مقدمه

با تقویت بنیه اقتصادی آن‌ها داشته است (کهنه پوشی، ۱۳۹۰). از سویی دیگر مبارزه با پدیده شوم قاچاق کالا یکی از مصادیق جهاد اقتصادی قلمداد شده و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری جهت پیشگیری و مبارزه با قاچاق، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۹۱: ۱). در سطح بین‌المللی نیز کشورهای مختلفی از جمله آمریکا در مرز مکزیک، شبه‌قاره هند با کشورهای همسایه و در کشورهای منطقه شاخ آفریقا اقداماتی در راستای مبارزه با قاچاق با انسداد مرزها انجام گرفته است (Department of Border Management, 2013: 27 weber, 2012, 4Isacson, 2012: 19).

اما باید دانست که با توجه به نقشی که این فعالیت غیررسمی در پایداری و کیفیت زندگی روستاییان مرزی دارد، حذف و کاهش آن نیازمند تمهیدات خاص و جایگزینی آن با فعالیت‌های سودآور اقتصادی رسمی است. همچنان که در عرصه بین‌المللی کشورهای مختلف به بازگشایی مرزها در قالب بازارچه‌ها و گمرکات (agnes, 2001) و یا افزایش همکاری‌های مرزی (اتحادیه اروپا) جهت توسعه این نواحی پرداخته‌اند. (2006Zsuzsanna). چنانچه این اصل رعایت نگردد و شاهد برنامه‌ریزی ذهنی نگرانانه باشیم حذف و کاهش قاچاق بدون اعمال راهکارهای مطلوب جایگزین با توجه به اهمیت اقتصاد در روستاها و شکننده بودن محیط‌های روستایی مرزی می‌تواند تأثیرات نامطلوبی بر کیفیت زندگی روستاییان داشته باشد. با در نظرگیری این اصل پژوهش حاضر در مناطق روستایی مرزی شهرستان مریوان استان کردستان انجام پذیرفته تا بتوان به شناختی جامع از وضع موجود کیفیت زندگی روستاییانی دست یافت که زمانی قاچاق کالا به‌عنوان شغل اصلی و منبع غیرقابل انکار حیات و پایداری روستاهایشان قلمداد می‌شد. در این مناطق برنامه‌هایی در راستای انسداد مرزها به‌منظور حذف قاچاق کالا اجرا گردید که توانست به‌صورت چشمگیری فعالیت‌های غیررسمی قاچاق را به حداقل رسانده و در بسیاری از روستاها آن را حذف نماید که این خود نکته‌ای مثبت به شمار می‌رود. حال مسئله اصلی این پژوهش ضمن

داشتن کیفیت زندگی مطلوب همواره آرزوی بشر بوده و هست (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۲). در چند دهه اخیر، شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده افراد، محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌ها بوده است و مبنایی برای تمایز و دسته‌بندی نوین کشورها در سال‌های اخیر شده است (عنبری، ۱۳۸۹: ۱۵۰؛ رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۲؛ قالیباف و همکاران، ۱۳۸۱: ۱۶۳). کیفیت زندگی وابسته به احساس شادی یا ناخشنودی، رضایت یا عدم رضایت فرد از زندگی است (Kamp, 2003: 18) و منعکس‌کننده رفاه افراد است (فراهانی، ۱۳۸۷: ۱۷۱). که به شرایط اقتصادی مردم و درعین‌حال ارتباطات و وضعیت اجتماعی، سلامتی، احساس ارزشمند بودن و پایداری محیط بستگی دارد. در عرصه‌های روستایی نیز کیفیت زندگی تابعی از دو مفهوم "قابلیت زندگی" (خدمات، کیفیت محیط‌زیست و شبکه‌های اجتماعی) و معیشت مردم (چگونگی کسب درآمد) است (Filippa, 2010: 315-316).

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد بعد اقتصادی بر کیفیت زندگی در نواحی روستایی تأثیر غیرقابل‌انکاری دارد این تأثیر و اهمیت در نواحی روستایی مرزی چند برابر می‌گردد؛ زیرا حوزه‌های روستایی مناطق دورافتاده و مرزی در شرایطی کاملاً نابرابر از جهت دسترسی به فرصت‌ها و منافع حاصل از رشد و توسعه قرار گرفته‌اند.

با نگاهی گذرا به نواحی روستایی مرزی می‌توان دید که این مناطق همزمان از بار فشار دوگانه توسعه‌نیافتگی و حاشیه‌ای بودن در رنج‌اند (فراخته، ۱۳۹۱: ۵۸). به‌گونه‌ای که مسئله اصلی در برخی از این مناطق تلاش برای بقا است. یکی از راه‌حل‌های مرزنشینان برای رفع این معضلات و تحقق کیفیت مطلوب زندگی روی آوردن به قاچاق کالا است. قاچاق کالا به‌عنوان فعالیتی در روستاهای مرزی از زمان‌های دور وجود داشته و تا به امروز ادامه دارد و به‌عنوان فعالیتی سودآور تأثیرات فراوانی بر کیفیت زندگی روستاییان

۱- مجموعه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی غیرقانونی که در تولید ناخالص ملی (ارزش کالا و خدمات تولیدشده در کشور) منظور نمی‌شود.

و پرسشنامه‌ها به روش طبقه‌بندی در روستاها و تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوار توزیع گردید (جدول ۱). جهت تعیین حجم نمونه در ابتدا از فرمول کوکران و سپس با اعمال روش تصحیح آن از میان ۵۲۲۳ خانوار (سرشماری ۱۳۹۰) ۳۶۰ خانوار جهت توزیع پرسشنامه‌ها انتخاب شدند. روایی پرسشنامه‌ها در ابتدا با یک پیش‌آزمون (توزیع در میان ۵۰ نفر از سرپرستان خانوار) و سپس با تأیید متخصصان دانشگاهی و آگاهانی که سابقه مطالعات مشابه را داشتند؛ تأیید گردید. پایایی پرسشنامه‌ها نیز با ضریب آلفای کرون باخ سنجیده شد و برابر ۰/۷۴ می‌باشد که نشان از ارتباط درونی پاسخ‌ها و پایایی پرسشنامه دارد. جهت سنجش تغییرات کیفیت زندگی ساکنین به واسطه کاهش و حذف قاچاق نیز سه بعد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-محیطی با ۳۸ متغیر و ۹۳ گویه در نظر گرفته شدند (جدول شماره ۲). داده‌های گردآوری‌شده نیز در بسته نرم‌افزاری SPSS و با استفاده از شاخصه‌های آمار توصیفی (میانگین) و آزمون‌های آمار استنباطی (t زوجی، رتبه‌ای فریدمن، همگونی کای دو، کروسکال والیس و آزمون دوجمله‌ای) تجزیه و تحلیل گردیدند.

جدول ۱: توزیع طبقه‌ای پرسشنامه‌ها

دهستان	روستاهای منتخب	تعداد خانوار	سهم از تعداد کل پرسشنامه‌ها
خاو و میرآباد	نچی	۵۴	۱۲
	ساوجی	۲۸۰	۶۱
	برده ره شه	۲۴۴	۵۳
زریوار	نی	۶۵۶	۱۴۳
	دره تفی	۲۴۴	۵۳
	کانی سانان	۱۷۱	۳۸
	مجموع=۶	۱۶۴۹	۳۶۰

۲-۱- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان مریوان به مرکزیت شهر مریوان یکی از ۱۰ شهرستان استان کردستان در غرب استان و در مجاورت

نفی قاچاق افسارگسیخته، بعد دیگر قضیه یعنی سنجش و ارزیابی تأثیر حذف قاچاق کالا و راهکارهای جایگزین بر کیفیت زندگی روستاییان این منطقه مرزی می‌باشد؛ چراکه مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی کمک کند. بدین ترتیب می‌توان به شناخت جامعی از وضع موجود جهت ارائه راهکارهای مطلوب به منظور ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان به دنبال حذف قاچاق کالا دست یافت.

در این ارتباط سؤالاتی به شرح زیر مطرح هستند:

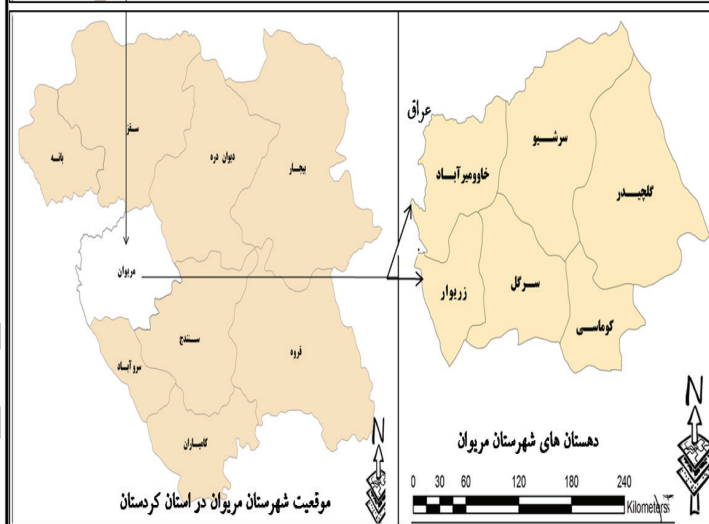
- ۱- آیا بین میزان کیفیت زندگی روستاییان در دوره قبل و بعد از حذف قاچاق کالا تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
- ۲- کدام یک از ابعاد کیفیت زندگی روستاییان بیشترین تغییر را از حذف قاچاق پذیرفته است؟
- ۳- آیا بین وابستگی شغلی به قاچاق کالا و رضایت از کیفیت زندگی کنونی ساکنین روستایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد؟
- ۴- آیا راهکارهای جایگزین به دنبال حذف قاچاق کالا توانسته‌اند؛ عملکرد مطلوبی در بهبود کیفیت زندگی روستاییان داشته باشند؟

۱-۱- روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش گردآوری اطلاعات توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جهت گردآوری اطلاعات در بخش نظری از روش اسنادی و در بخش میدانی از روش پیمایش مبتنی بر مصاحبه و پرسشنامه بهره گرفته شده است. جامعه آماری این پژوهش را سرپرستان خانوار روستاهای دهستان‌های غربی (خاو و میرآباد و زریوار) شهرستان مریوان که در جوار کشور عراق قرار دارند؛ تشکیل می‌دهد. با توجه به گستردگی منطقه و دشواری دسترسی ۲۰ درصد کل روستاها یعنی ۳ روستا از هر دهستان که در مجموع شش روستا را در برمی‌گیرد به روش قرعه‌کشی به عنوان روستاهای نمونه انتخاب شدند

نگاره ۱: نمایش موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

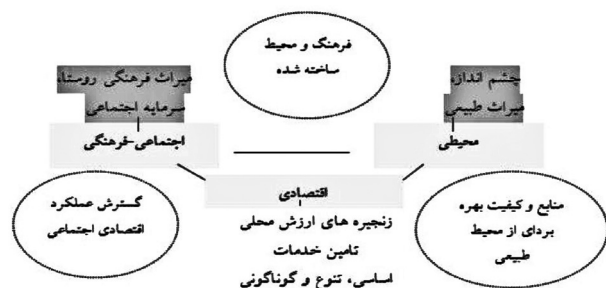
توجه به حجم بالای قاچاق کالا در چند سال اخیر عملیات انسداد مرزها انجام و بازارچه‌هایی جهت سامان دادن به اوضاع تجاری در کنار گمرک رسمی باشماق تأسیس شده‌اند و روستاییان در آن‌ها مشغول به فعالیت می‌باشند.

۲- چهارچوب مفهومی و نظری

هرچند که بحث کیفیت زندگی اخیراً مطرح شده است اما ریشه این مفهوم را می‌توان حتی در زمان فیلسوفانی چون ارسطو نیز یافت. وی از زندگی خوب و بهبود زندگی و تأثیر سیاست‌های عمومی بر آن سخن می‌گفت. تا اینکه در سال ۱۸۸۹ میلادی کیفیت زندگی در بیانیه‌ای مورد استفاده قرار گرفت «ما باید در عین مدنظر قرار دادن

خاک عراق با طول جغرافیایی ۴۵ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۶۶ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۰۲ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است. این شهرستان دارای ۶ دهستان می‌باشد که دو دهستان خاو و میرآباد و زریوار در مجاورت با کشور عراق واقع شده‌اند. دهستان خاو و میرآباد بر اساس آخرین سرشماری مرکز آمار ایران دارای ۱۱۴۰۷ هزار نفر جمعیت و ۲۷۳۳۶ خانوار و دهستان زریوار نیز دارای ۲۴۸۶ خانوار و ۹۷۳۳ هزار نفر جمعیت می‌باشند. این دو دهستان به دلیل هم‌جواری با کشور عراق و همچنین همبستگی و نزدیکی قومی و مذهبی از دیرباز به صورت رسمی و به‌ویژه غیررسمی در قالب قاچاق کالا دارای ارتباطات تجاری تنگاتنگی بودند. با

با محیط‌های اطراف و بهره‌گیری از فرصت‌ها برای حفظ و افزایش مهارتشان تأکید دارد. (Mudey, 2011: 89) بر این اساس فلیپا (۲۰۱۰) در پژوهش خود که با عنوان ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی انجام داده معتقد است که با توجه به ماهیت پیچیده و چندبعدی کیفیت زندگی اندازه‌گیری آن آسان نبوده و نیازمند طیف وسیعی از شاخص‌ها می‌باشد. در نهایت وی بر اساس گزارش گروه ارزیابی توسعه روستایی اروپا در سال ۲۰۱۰ مدلی را برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی در نواحی روستایی ارائه داد. (نگاره ۲)

نگاره ۲: ابعاد کیفیت زندگی در مناطق روستایی

منبع: (Filippa, 2010: 316)

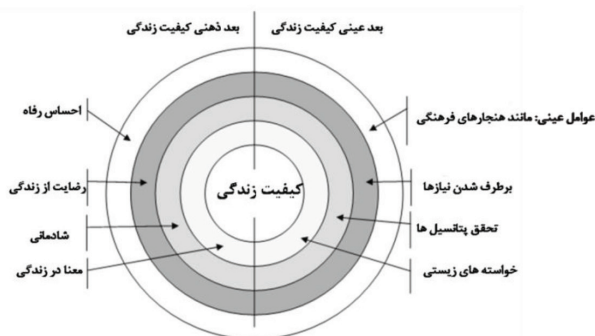
رضوانی و منصوریان (۱۳۸۷) نیز در پژوهش خود به دنبال ارائه مدل مفهومی از ابعاد کیفیت زندگی در نواحی روستایی می‌باشند. تأکید اصلی پژوهش حاضر بر این مطلب می‌باشد که کیفیت زندگی پدیده‌ای پیچیده است و اندازه‌گیری آن باید با توجه به شرایط زمانی و مکانی خاص خود انجام گیرد. در تأیید این امر می‌توان به نتایج پژوهش مودی (۲۰۱۱) که پژوهشی تطبیقی به منظور اندازه‌گیری کیفیت زندگی در دو محیط روستایی و شهری و در گروه سالخوردگان می‌باشد، اشاره نمود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که کیفیت زندگی در بعد جسمانی و روانی نواحی روستایی بیشتر از شهرها است و در بعد روابط اجتماعی سالخوردگان شهری برتر است و روستاییان بوده‌اند. که این خود به دلیل تفاوت در عوامل اجتماعی و جمعیت شناختی، منابع اجتماعی، رفتارهای سبک زندگی و میزان درآمد است.

کمیت زندگی، کیفیت آن را نیز مدنظر قرار دهیم» به دنبال آن از ۱۹۳۰ تحقیقات بیشتری در این زمینه انجام گرفت. (Sonja, 2003: 5) امروزه نیز در محافل علمی در ارتباط با مفهوم کیفیت زندگی بحث‌های زیادی در میان است. در علوم اجتماعی کیفیت زندگی به معنی درک درونی خوب بودن با توجه به برطرف شدن نیازهای فردی و در اقتصاد به معنی افزایش سطح زندگی است و در طب عبارت است از نسبت سلامتی (روانی و جسمانی) افراد به بیماری آن‌ها. (Susniene, 2009: 58) بر اساس آموزه‌های دینی و فلسفی هم در تعریف کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد، برای مثال آموزه‌های دینی زندگی خوب را در کمک کردن به دیگران بر اساس آموزه‌های دینی می‌داند و یا بر اساس گفته‌های کانت قضاوت در ارتباط با زندگی خوب و صحت رفتار درگرو تفکر عقلانی یک فرد است. (Diener, 2006: 190)

رویکردی دیگر مفهوم کیفیت زندگی را در ارتباط با رضایت از انتخاب‌ها می‌داند. در چارچوب محدودیت‌های منابع، فرض بر این است که مردم آن چیز را انتخاب می‌کنند که کیفیت زندگی‌شان را افزایش خواهد داد. در این رویکرد انتخاب‌های مردم جهت دستیابی به زندگی خوب بر پایه تفکر اقتصادی دنیای مدرن است. در بعدی دیگر کیفیت زندگی بر اساس تجارب فردی است. چنانچه کسی تجارب خود را از زندگی مطلوب و خوب ارزیابی نماید. در این روش، عواملی مانند احساس شادی، لذت و رضایت از زندگی دارای اهمیت است. (Daniel, 2010: 190) سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را در ارتباط با درک افراد از موقعیتشان در زندگی در چهارچوب فرهنگ و ارزش‌هایی که در آن‌ها زندگی می‌کند و در ارتباط با اهداف و انتظارات تعریف می‌کند. تمام جنبه‌های ذکرشده شامل: وضعیت سلامت، سبک زندگی، رضایت از زندگی، بهداشت روان، رفاه و ... منعکس‌کننده ماهیت چندبعدی از کیفیت زندگی یک فرد است. (Orley, 1996: 5-6) مودی (۲۰۱۱) در یک جمع‌بندی کلی معتقد است که کیفیت زندگی یک رویکرد کل‌نگراست که نه تنها بر روی عملکرد جسمی، روانی و معنوی افراد، بلکه روابطشان

اصطلاح "عینی" اشاره به آن دسته از ویژگی‌هایی است که می‌توان بدون پرسیدن از فرد آن‌ها راه اندازه‌گیری نمود؛ مانند: درآمد، مالکیت و نرخ بیکاری از سوی دیگر جنبه‌های "ذهنی" کیفیت زندگی، از فیلتر تجربه درونی پاسخ‌دهنده عبور می‌کنند که شامل شادی، رضایت، احساس امنیت و... می‌باشد. بنابراین شاخص‌های عینی کیفیت زندگی را می‌توان برحسب مقدار آن‌ها موردسنجش و ارزیابی قرار دارد اما شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی تنها در آگاهی خود فرد وجود دارد و آن‌ها را تنها از پاسخ‌های فرد به موضوعات می‌توان شناسایی و ارزیابی نمود (Susniene, 2009:56).

نگاره ۳: مدل تلفیقی کیفیت زندگی

منبع: (Susniene, 2009:59)

ونکوف (۲۰۰۹) در پژوهش خود با عنوان کیفیت زندگی در نواحی روستایی چک بیان می‌کند که لازمه اندازه‌گیری صحیح و مطلوب کیفیت زندگی در نواحی روستایی ادغام و بهره‌گیری از شاخص‌های هر دو بعد عینی و ذهنی است (venkově, 2009:285). بر همین اساس برایان (۲۰۰۲) مدلی را در ارتباط با اندازه و اجزای کیفیت زندگی در محیط روستایی ارائه می‌دهد (نگاره ۴).

گروه تحقیقاتی سازمان بهداشت جهانی (۱۹۹۶) ابعاد و شاخص‌هایی در چهار بعد سلامتی جسمانی، ارتباطات اجتماعی، روانشناسی، محیط پیرامون (متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و طبیعی) را برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی تعیین نمودند. (Orley, 1996: 7) علاوه بر این در طول چند دهه گذشته نیز رویکرد جدید علمی به منظور اندازه‌گیری کیفیت زندگی پدید آمده است که آن تقسیم‌بندی مفهوم کیفیت زندگی در دو بعد عینی و ذهنی است (Shucksmith, 2006:2).

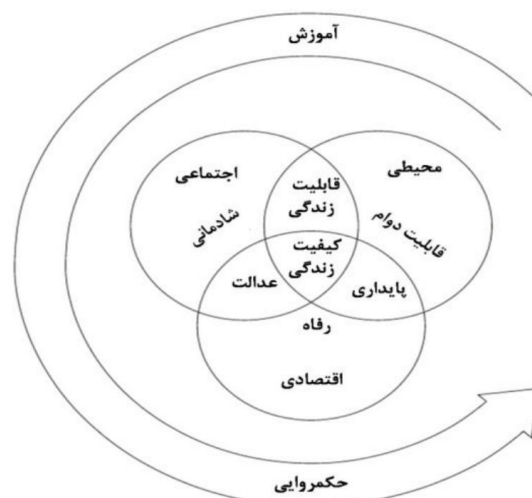
جدول ۲: شاخص‌های بکار رفته در پژوهش و میزان پایایی آن‌ها در پرسشنامه‌ها

پایایی	تعداد گویه	متغیرها	ابعاد	کیفیت زندگی
۰/۷۳	۴۲	احساس امنیت فردی، احساس امنیت اجتماعی، امید به آینده، توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار، رضایت از زندگی، کاهش میزان مهاجرت، احساس تعلق به اجتماع، تمایل به ماندن در روستا، رضایت از موقعیت اجتماعی، گسترش امکانات فرهنگی و هنری، بهبود تغذیه ساکنین، افزایش مشارکت مردم روستا در طرح‌های عمرانی، افزایش سطح اجتماعی و فرهنگی روستاییان، علاقه به سواد و تحصیلات، لذت از زندگی، معنی‌داری زندگی	اجتماعی	
۰/۸۲	۲۸	رضایت از میزان درآمد و پس‌انداز، رضایت از شغل، کاهش هزینه‌های زندگی، کاهش نابرابری‌های اقتصادی، قیمت مسکن و اراضی کشاورزی، احساس فقر، ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت کار، دسترسی به خدمات اعتباری و مالی، بهبود کیفیت عرضه مواد غذایی فروشندگان، فرصت‌های شغلی، امنیت شغلی، افزایش ظرفیت کاری	اقتصادی	
۰/۶۸	۲۳	کیفیت بهداشت شبکه معابر، نظافت و پاکیزگی روستا، توجه بیشتر ساکنان به محیط‌زیست روستا، توجه مدیران به محیط‌زیست روستا - دسترسی به امکانات ورزشی، بهداشتی و... رضایت از دید و منظر روستا، نظارت بر ساخت و سازها - بهبود دسترسی بهتر به شهر، تولیدات کشاورزی	محیطی - کالبدی	
۰/۷۴	۹۳	۳۸	۳	مجموع

فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی (ص ۱۲۷)
تحلیلی بر تأثیرات حذف قاچاق کالا بر تغییرات سطح ... / ۱۲۷

این مدل که بر پایه ویژگی‌های عینی و ذهنی ترسیم شده است مدل بازی است که متشکل از زیرسیستم‌ها و ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیطی است و کیفیت زندگی حاصل تعامل این سه بعد می‌باشد؛ نکته بارز این مدل تأثیر آموزش و شیوه حکمروایی و مدیریت محیط روستایی است که تأثیر قابل توجهی در کیفیت زندگی روستاییان دارد و به‌عنوان روان کننده اجزا سیستم محسوب می‌شوند.

این مدل که بر پایه ویژگی‌های عینی و ذهنی ترسیم شده است مدل بازی است که متشکل از زیرسیستم‌ها و ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیطی است و کیفیت زندگی حاصل تعامل این سه بعد می‌باشد؛ نکته بارز این مدل تأثیر آموزش و شیوه حکمروایی و مدیریت محیط روستایی است که تأثیر قابل توجهی در کیفیت زندگی روستاییان دارد و به‌عنوان روان کننده اجزا سیستم محسوب می‌شوند.

نگاره ۴: مدل سیستمی کیفیت زندگی

منبع: (Bryan, 2002, 144)

تنوع ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و کالبدی باعث شده که هر ناحیه روستایی دارای ویژگی‌ها، امکانات، استعدادها و تنگناهای خاص خود و به همین ترتیب با قرار داشتن در سطح معینی از توسعه و سازمان‌یافتگی دارای اولویت و نیازهای خاص باشد (رضوانی و حسینی، ۱۳۸۷: ۱۵). این موضوع نشان می‌دهد که در نواحی روستایی مختلف برخی از ابعاد و نیازها، اساسی‌تر و مهم‌تر از سایرین بوده و در صورت برآوردن شدن و مطلوب بودن آن‌ها جنبه‌های دیگر نیز به مطلوبیت می‌رسند. این امر در روستاهای مرزی نمود واضح‌تری دارد، با توجه شرایط ویژه این مناطق همچون دوری از مرکز، نا مساعدت‌های طبیعی و.. که انزوا گزینی در عرصه‌های مختلف را در پی داشته است، بعد اقتصادی

جدول ۳: عوامل ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای بروز قاچاق کالا

ساختاری	رفتاری	زمینه‌ای
نبود هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، تعرفه گمرکی بالا، نبود امنیت شغلی، وجود پاراناه‌های دولتی برای کالاهای مصرفی، گسیختگی اقتصادی اجتماعی بین نواحی مرزی و مرکزی	فقدان انگیزه کاری و احساس مسئولیت کارکنان، وجود روحیه قانون‌شکنی و قانون‌گریزی، رشد اجتماعی پایین، عدم آگاهی از تأثیرات منفی قاچاق	نرخ بالای بیکاری، فقدان زیرساخت‌های خدماتی و رفاهی، فقدان امنیت سرمایه‌گذاری، نابرابری‌های اجتماعی، درآمد کم، کنترل ناکافی مرزها، کیفیت نامطلوب کالاهای تولید داخل، وجود فرهنگ دلالی و مصرفی در جامعه

منبع: (کهنه پوشی، ۱۳۸۹: ۲۵)

بیابانی (۱۳۹۰) متذکر می‌شود پیامدهای منفی قاچاق همچون: رواج هنجارشکنی، کاهش درآمدهای سالانه دولت، افزایش سطح تقاضای کل و تورم، رکود در داخل،

درصد پاسخگویان در سن ۲۰-۳۰ سال، ۴۰ درصد افراد در سن ۳۱-۴۰ سال، ۲۶ درصد در سن ۴۱-۵۰ و ۱۴ درصد در سنین بالای ۵۱ سال قرار داشته‌اند. از نظر تحصیلات ۱۶ درصد افراد بی‌سواد، ۲۷ درصد در سطح ابتدایی، ۳۵ درصد راهنمایی، ۱۹ درصد دیپلم و فوق‌دیپلم و ۳ درصد پاسخگویان در سطح لیسانس و بالاتر بوده‌اند. قریب به ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان نیز اصالتاً اهل روستای محل اقامت خود بوده‌اند. (جدول ۴)

جدول ۴: توزیع پرسشنامه‌ها از نظر گروه‌های سنی، تحصیلات و اقامت

شاخص	طبقه	فراوانی	درصد
سن	۲۰-۳۰	۷۱	۲۰
	۳۱-۴۰	۱۴۴	۴۰
	۴۱-۵۰	۹۳	۲۶
	۵۱ سال به بالا	۵۲	۱۴
	مجموع	۳۶۰	۱۰۰
تحصیلات	بی‌سواد	۵۸	۱۶
	ابتدایی	۹۸	۲۷
	راهنمایی	۱۲۴	۳۵
	دیپلم و فوق‌دیپلم	۶۹	۱۹
	لیسانس و بالاتر	۱۱	۳
	مجموع	۳۶۰	۱۰۰
اقامت	اصیل	۳۲۲	۹۰
	غیر اصیل	۳۸	۱۰
	مجموع	۳۶۰	۱۰۰

تغییر الگوی مصرف جامعه و... مواردی هستند که لزوم کاهش و حذف قاچاق کالا را ضروری می‌سازند. از طرفی دیگر همان‌گونه که اشاره گردید و نتایج پژوهش کهنه پوشی (۱۳۹۰) نیز نشان می‌دهد قاچاق کالا مهم‌ترین منبع معیشت و کسب درآمد روستاییان مرزی به شمار می‌رود که نقش مهمی در ارتقای سطح کیفیت زندگی آن‌ها دارد، بنابراین حذف فعالیت‌های غیررسمی قاچاق در نواحی روستایی مرزی جدای از اینکه یک ضرورت است با توجه به گسترده‌گی قاچاق کالا و عدم تنوع اقتصادی روستاهای مرزی و نقش آن در معیشت زندگی روستاییان به‌عنوان بعد مهمی از کیفیت زندگی آن‌ها نیازمند اتخاذ تمهیدات و برنامه‌ریزی‌های دقیق و بر پایه شرایط موجود می‌باشد. به‌گونه‌ای که اگر تمهیدات لازم مانند ایجاد فعالیت‌های رسمی جایگزین و سودآور اتخاذ نگردد، مطابق با این گفته سونجا (۲۰۰۳) که ابعاد کیفیت زندگی وابسته به هم بوده و تغییر در یک بعد تغییر در سایر ابعاد را در پی دارد (Sonja, 2003:6) با تضعیف بعد تأثیرگذار اقتصادی در روستاهای مرزی (حذف قاچاق بدون راهکارهای جایگزین) می‌بایست شاهد ناپایداری نواحی روستایی و کاهش کیفیت زندگی روستائینان باشیم که بازتاب این امر در نهایت به تخلیه روستاها و انحطاط منابع ملی منجر می‌گردد.

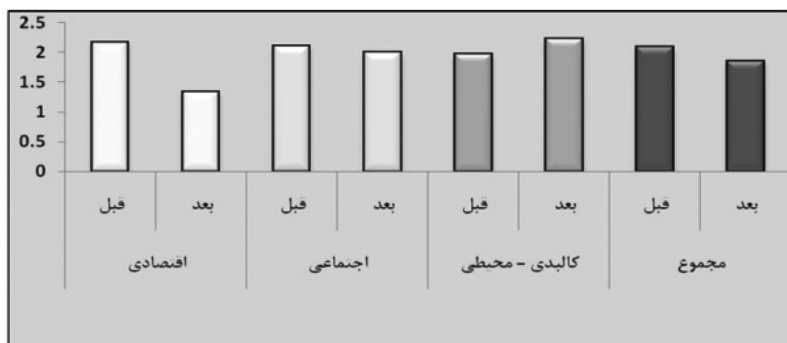
۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱- یافته‌های توصیفی

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که تمامی پاسخ‌دهندگان مرد بوده‌اند، از حیث سن ۲۰

۳-۲- یافته‌های استنباطی

در ابتدا جهت سنجش و مقایسه میانگین‌های کیفیت زندگی روستاییان در دو دوره رواج قاچاق و بعد از حذف

نگاره ۵: نمایش میانگین‌های ابعاد کیفیت زندگی روستاییان در دو دوره قبل و بعد از حذف قاچاق

جدول ۵: نتایج آزمون t زوجی مقایسه میانگین ابعاد کیفیت زندگی روستاییان در دوره‌های قبل و بعد از حذف قاچاق

سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره T	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		خطای استاندارد میانگین	میانگین ^۱		
			کران بالا	کران پایین		قبل	بعد	تفاوت میانگین‌ها
۰/۰۰۰	۳۵۹	-۱۷/۲۲	-۰/۷۴۱	-۰/۹۳۳	۰/۰۴۸۲	۲/۱۶	قبل	اقتصادی
						۱/۳۳	بعد	
						-۰/۸۳۷	تفاوت میانگین‌ها	
۰/۰۰۸	۳۵۹	-۵/۳۲	-۰/۰۶۹	-۰/۱۵۰	۰/۰۲۰	۲/۱۰	قبل	اجتماعی
						۱/۹۹	بعد	
						-۰/۱۱۰	تفاوت میانگین‌ها	
۰/۰۰۳	۳۵۹	۸/۳۰	۰/۳۱۹	۰/۱۹۷	۰/۰۳۱	۱/۹۷	قبل	کالبدی- محیطی
						۲/۲۳	بعد	
						۰/۲۵۸	تفاوت میانگین‌ها	
۰/۰۰۴	۳۵۹	-۱۱/۳۱	-۰/۱۹۳	-۰/۲۶۶	۰/۳۵۳	۲/۰۸	قبل	مجموع
						۱/۸۵	بعد	
						-۰/۲۲۹	تفاوت میانگین‌های	

با میانگین رتبه‌ای ۲/۱۳ قرار گرفته است. بی‌شک همان‌طور که آزمون t زوجی نیز نشان داد میانگین دو دوره قبل و بعد شاخص‌های اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان با ۰/۸۳۷- بیشترین اختلاف و کاهش را داشته است.

جدول ۶: رتبه‌بندی تغییرات ابعاد کیفیت زندگی روستاییان بعد از حذف قاچاق

ابعاد کیفیت زندگی	میانگین رتبه‌ای
اقتصادی	۱,۴۵
اجتماعی	۲,۱۳
کالبدی - محیطی	۲,۴۲
معنی‌داری	۰,۰۰۱
ارزش کای دو	۲۱۵,۵۳
درجه آزادی	۲
تعداد	۳۶,۰

تحلیل روابط آماری میان رضایت از کیفیت زندگی روستاییان و وابستگی شغلی آن‌ها به قاچاق کالا در آزمون همگونی کای دو نشان از تفاوت معنی‌دار کیفیت زندگی روستاییانی که وابستگی شغلی به قاچاق کالا داشتند با روستاییانی که وابستگی شغلی به قاچاق نداشتند، دارد. وجود همبستگی از نوع منفی نیز بین وابستگی شغلی به

آن از آزمون t زوجی استفاده شد. نتایج نشان می‌دهند که در بعد اقتصادی و اجتماعی میانگین‌ها دارای تفاوت معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ هستند و کیفیت زندگی ساکنین در این دو بعد در دوره بعد از حذف قاچاق نسبت به قبل کاهش یافته است. در مقابل در بعد کالبدی پاسخ‌ها در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۵ نشان از ارتقای میانگین کیفیت زندگی ساکنین در دوره بعد از حذف قاچاق نسبت به قبل از آن دارد. در مجموع نیز با اطمینان ۹۵ درصد میانگین کیفیت زندگی برابر ۱/۸۵ در دوره حذف قاچاق کالا نسبت به میانگین ۲/۰۸ کیفیت زندگی روستاییان در دوره رواج قاچاق کالا نشان از کاهش کیفیت زندگی روستاییان به دنبال کاهش و حذف قاچاق کالا از منطقه دارد.

همان‌طور که آزمون رتبه‌ای فریدمن نیز نشان می‌دهد در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ بین ابعاد کیفیت زندگی روستاییان بعد از حذف قاچاق ارتباط معنی‌داری وجود دارد و در این بین بعد اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان با کمترین میانگین رتبه‌ای (۱/۴۵) بیشترین کاهش کیفیت را از حذف قاچاق پذیرفته است که بعد از آن نیز بعد اجتماعی

۱- بیشترین مقدار میانگین برابر ۳ خواهد بود.

این بازارچه‌ها در ایفای چنین نقشی موفق عمل نکرده‌اند. در این ارتباط از آزمون دوجمله‌ای بهره گرفته شد. در این راستا پاسخگویان در دودسته معتقد به تأثیرگذاری مطلوب (کد ۲) و معتقد به تأثیرگذاری نامطلوب (کد ۱) بازارچه در ارتقای کیفیت زندگی شان تقسیم شدند و فرض صفر بر اینکه عدم اعتقاد روستاییان به عملکرد مطلوب بازارچه برابر ۵۰ درصد پاسخگویان نیست، قرار داده شد و چون مقدار معنی‌داری محاسبه شده کمتر از آلفای ۰/۰۵ می‌باشد با رد فرض صفر، می‌توان پذیرفت که عدم اعتقاد روستاییان به عملکرد مطلوب بازارچه‌های مرزی در ارتقای کیفیت زندگی شان به بیشتر از ۵۰ درصد پاسخگویان رسیده است لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان تأیید نمود که بازارچه‌های مرزی منطقه به‌عنوان راهکار جایگزین قاچاق کالا توانایی ارتقا کیفیت زندگی روستاییان منطقه را به‌مانند فعالیت غیررسمی قاچاق نداشته‌اند.

جدول ۸: ارتباط فاصله از مرز روستاها با رضایت از کیفیت زندگی روستاییان در آزمون کروسکال والیس

میانگین رتبه‌ای	تعداد	فاصله از مرز
۱۹۱/۳	۱۵۰	دور
۱۸۲/۵	۱۱۶	متوسط
۱۵۱/۳	۹۴	نزدیک
	۳۶۰	مجموع
	۲	درجه آزادی
	۰,۰۰۲	معنی‌داری

۴- بحث و نتیجه‌گیری

نگرانی از شاخص‌های کیفیت زندگی یکی از نگرانی‌های جامعه معاصر است به همین دلیل در چند دهه اخیر شناخت، بهبود و سنجش کیفیت زندگی از اهداف عمده محققان، برنامه‌ریزان و دولتمردان بوده است. در نواحی روستایی مرزی کشور نیز که به‌واسطه وجود رابطه مرکز پیرامون و حاشیه بودنشان به لحاظ کیفیت زندگی

قاچاق کالا و رضایت از کیفیت زندگی کنونی روستاییان نشان می‌دهد که هر چه وابستگی شغلی افراد به قاچاق بیشتر بوده است اکنون به دنبال حذف آن رضایت آن‌ها از کیفیت زندگی شان دارای کاهش بیشتری است.

در این بین نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان می‌دهد که در سطح آلفای ۰/۰۰۵ تفاوت معنی‌داری میان فاصله از مرز و رضایت از کیفیت زندگی روستاییان وجود دارد. بدین منظور روستاها در سه دسته به لحاظ فاصله از مرز (دور، متوسط، نزدیک) طبقه‌بندی گردیدند.

همان‌گونه که میانگین‌های رتبه‌ای نشان می‌دهند روستاییان ساکنان در روستاهای مرزی دارای رضایت از کیفیت زندگی پایین‌تری نسبت به روستاهایی هستند که در فاصله دورتر از مرز قرار گرفته‌اند، عمده دلیل این امر را می‌توان به وابسته بودن روستاییان نزدیک مرز به قاچاق کالا به‌عنوان اشتغال غالب دانست که اکنون این فعالیت غیررسمی از منطقه حذف شده است و به گفته روستاییان جایگزینی مطلوب هم برای آن وجود ندارد.

جدول ۷: توزیع پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با رضایت از کیفیت زندگی و وابستگی به قاچاق کالا

مجموع	وابستگی شغلی به قاچاق	
	خیر	بلی
رضایت از کیفیت زندگی	خیر ۴۶	بلی ۱۸۵
مجموع	۹۸	۲۱۶
معنی‌داری: ۰,۰۰۰	ارزش همبستگی پیرسون: ۰/۴۵۹-	

در ارتباط با اینکه راهکارهای جایگزینی که به دنبال حذف قاچاق کالا در منطقه به اجرا درآمد مانند ایجاد بازارچه‌های مرزی و اینکه این بازارچه‌ها توانستند به‌عنوان دروازه‌هایی رسمی، کارکردی که فعالیت‌های غیررسمی (قاچاق کالا) در کیفیت زندگی روستاییان داشته‌اند را ایفا نمایند؛ روستاییان با توجه به نتایج جدول ۹ معتقدند که

جدول ۹: سنجش اعتقاد روستاییان به عملکرد بازارچه‌های منطقه در ارتقای کیفیت زندگی‌شان در مقایسه به قاچاق کالا

سطح معنی‌داری	نسبت مورد آزمون	نسب مشاهده شده	تعداد	گروه
۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۷۴	۲۶۸	۱
		۰/۲۶	۹۲	۲
			۱/۰۰	۳۶۰

دوره قبل، بهبود نسبی داشته است و دو بعد اقتصادی و اجتماعی به ترتیب با میانگین‌های ۱/۳۳ و ۱/۹۹ دارای کاهش معنی‌داری نسبت به دوره قبل از حذف قاچاق کالا با میانگین‌های ۲/۱۶ و ۲/۱۰ هستند.

برحسب گفته‌های روستاییان بهبود شاخص‌های کالبدی و محیطی به واسطه تکمیل و اجرای طرح‌های هادی روستاهای منطقه بوده است. همچنین به دنبال اقداماتی که در راستای انسداد مرزهای منطقه انجام گرفت قاچاق به‌گونه‌ای چشمگیر در مدت کوتاهی کاهش یافت اما در مقابل، ایجاد فعالیت اقتصادی رسمی که بتواند جایگزینی مطلوب باشد؛ انجام نگرفته است بنابراین در ظرف مدت کوتاهی بسیاری از افرادی که به قاچاق کالا مشغول بودند؛ بیکار شده و کاهش درآمد و بیکاری به‌عنوان دو مانع بزرگ ارتقای کیفیت زندگی در روستاها نمود بیشتری در سطح منطقه پیدا کردند که بازتاب آن را می‌توان در افزایش مهاجرت‌ها و تخلیه روستاهای مرزی و افزایش جمعیت شهر مریوان دید. بنابراین می‌توان دریافت که بیشتر دیدی امنیتی و تک‌بعدی در مدیریت مرزهای منطقه حاکم بوده است؛ این در حالی است که امروزه تنها رویکرد نظامی و انسداد مطلق مرزها یگانه راهکار تأمین امنیت مناطق مرزی و به تبع آن امنیت ملی کشور نمی‌باشد. بلکه با توجه به ارتباط متقابل توسعه و امنیت می‌بایست این طرح به‌عنوان مکمل و یا همراه طرح توسعه مناطق مرزی اجرا گردد؛ چنانچه انسداد مرزها همراه با تحول مثبت در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی مرزنشینان همراه نباشد بی‌شک

در رنج‌اند؛ قاچاق کالا به‌عنوان فعالیت غیررسمی اقتصادی تأثیرات غیرقابل‌انکاری در پایداری کیفیت زندگی‌شان دارد. با توجه به رویکرد عمده‌ای که در عصر حاضر جهت سنجش کیفیت زندگی بکار گرفته می‌شود رویکرد پیامد محور است بدین معنی که آیا فعالیت‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌هایی که به اجرا درآمده‌اند در تغییر مطلوب سطح زندگی افراد مؤثر بوده‌اند یا خیر؟

می‌بایست با توجه به ضرورت حذف قاچاق، تأثیرات حذف این فعالیت غیررسمی اقتصادی در کیفیت زندگی نواحی روستایی مرزی موردسنجش قرار گیرد و برنامه‌های کاربردی متناسب جهت پایداری کیفیت زندگی روستاییان به دنبال حذف این فعالیت اتخاذ گردد. در این راستا پژوهش حاضر به بررسی تأثیرات حذف قاچاق کالا در کیفیت زندگی نواحی روستایی مرزی بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان پرداخت. در این ارتباط سؤالاتی مطرح بودند که یافته‌های پژوهش به آن‌ها پاسخ دادند. سؤال اول پژوهش مبین این مطلب بود آیا سطح کیفیت زندگی روستاییان در دو دوره قبل و بعد از حذف قاچاق کالا دارای تفاوت معنی‌داری است.

نتایج آزمون t زوجی نشان از وجود تفاوت معنی‌دار و کاهش میانگین کیفیت زندگی روستاییان دارد به‌گونه‌ای که میانگین کیفیت زندگی روستاییان از ۲/۰۸ دوره قبل به ۱/۸۵ در دوره بعد از حذف قاچاق کالا رسیده است، در میان ابعاد کیفیت زندگی روستاییان نیز تنها بعد کالبدی-محیطی با میانگین ۲/۲۳ و ۰/۲۵ درصد افزایش نسبت به میانگین

همگونی کای دو و همبستگی پیرسون نشان دادند که در یک رابطه معکوس و منفی افرادی که دارای وابستگی شغلی به قاچاق بودند اکنون رضایت کمتری از کیفیت زندگی شان دارند به نسبت افرادی که این وابستگی را نداشته‌اند. همچنین نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان داد که روستاهایی که در نزدیک مرز هستند و قبل از حذف قاچاق عمده فعالیت آن‌ها قاچاق کالا بود اکنون که این فعالیت غیررسمی از منطقه حذف شده است دارای رضایت کمتری از کیفیت زندگی شان نسبت به روستاهایی هستند که در فاصله دورتر از مرز و نزدیک به شهر واقع شده‌اند؛ چراکه روستاهای نزدیک به شهر و فاصله دورتر از مرز در مقایسه با روستاهای مرزی، قاچاق کالا را به عنوان فعالیت مکمل خود انجام می‌دادند و عمده تکیه آن‌ها بر روی دامداری و کشاورزی بوده است در نتیجه حذف قاچاق از منطقه تأثیرات منفی کمتری را در کیفیت زندگی آن‌ها برجای گذاشته است.

قدر مسلم وجود این امر در کنار توزیع نابرابر سرمایه‌گذاری‌ها و خدمات و امکانات در منطقه که با توجه به عامل فاصله و جمعیت می‌باشد مهاجرت روستاییان روستاهای مرزی منطقه و در نتیجه تخلیه نواحی حساس مرزی را موجب می‌گردد که پیامدهای نامطلوب اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آن با توجه به تأثیر فراوان امنیت مرزها در امنیت سرزمین متوجه امنیت پایدار ملی خواهد بود.

در نهایت پاسخ به سؤال آخر پژوهش نیز که مبنی بر عملکرد مطلوب راهکارهای جایگزینی (بازارچه‌های مرزی) که به دنبال حذف فعالیت غیررسمی قاچاق کالا و باهدف توسعه اقتصادی اجتماعی روستاهای منطقه تأسیس شدند؛ نشان داد که با توجه به پاسخ منفی ۷۴ درصدی در مقابل پاسخ مثبت ۲۶ درصدی روستاییان در آزمون دوجمله‌ای با حد متوسط ۵۰ درصدی در نظر گرفته شده، این بازارچه‌ها به عنوان دروازه‌های اقتصادی رسمی نتوانسته‌اند عملکرد مطلوبی به مانند فعالیت غیررسمی قاچاق در بهبود کیفیت زندگی روستاییان داشته باشند.

هزینه‌ای گزاف با نتیجه‌ای اندک حاصل می‌آید؛ هرچند که تا حدی این دیدگاه مورد پذیرش بوده و به عنوان اقدامی مثبت، بازارچه‌های مرزی برای تجارت رسمی روستاییان به عنوان راهکارهای جایگزین از سوی مسئولان تأسیس شدند اما همان طور که در ادامه ذکر می‌گردد این بازارچه‌ها کارایی لازم را ندارند.

سؤال دوم پژوهش به دنبال پاسخگویی به این مطلب بود که کدام یک از ابعاد کیفیت زندگی روستاییان به دنبال حذف قاچاق کالا بیشترین تغییر را داشته است.

یافته‌های حاصل از آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که بعد اقتصادی با کمترین میانگین عددی (۱/۳۳) و رتبه‌ای (۱/۴۵) و بیشترین اختلاف میانگین‌های (۰/۸۳۷) در دو دوره قبل و بعد از حذف قاچاق کالا در میان سایر ابعاد بیشترین تغییر (کاهش) را از حذف قاچاق کالا پذیرفته است هرچند که نوع این تغییر منفی و نامطلوب بوده می‌باشد. بر پایه گفته‌های روستاییان قاچاق کالا فعالیت سودآوری بوده

حتی این امر به حدی بوده که منطقه مهاجرین بسیاری را از مناطق اطراف جذب نموده بود؛ همچنین با وجود پتانسیل‌های بالای منطقه در کشاورزی، کشاورزی به عنوان اشتغال غالب روستاییان جای خود را به قاچاق کالا داده بود و روستاییان با سودی که از این فعالیت به دست می‌آوردند سرمایه‌گذاری‌های زیادی را در روستاهای خود و به ویژه در شهر مریوان انجام می‌دادند که به دنبال کنترل و انسداد مرزها این فعالیت سودآور غیررسمی نیز کاهش چشمگیری داشته و در بسیاری از روستاها نیز این منبع درآمد کاملاً حذف گردید که با توجه به عدم تنوع اقتصادی در منطقه و فقدان بسترهای سرمایه‌گذاری جهت پویایی توانمندی‌های فراوان منطقه از جمله گردشگری و تجارت، شاخص‌های اقتصادی کیفیت زندگی روستاییان افت چشمگیری پیدا نمود.

بازتاب این وضعیت را می‌توان در سؤال سوم پژوهش مبنی بر ارتباط معنی دار وابستگی شغلی به قاچاق و رضایت از کیفیت زندگی روستاییان دید. یافته‌های حاصل از آزمون

منابع و مأخذ

۱. افراخته، حسن (۱۳۹۱) مرز، سرمایه اجتماعی، توسعه و امنیت نواحی مرزی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، ۳۱-۳۰ فروردین ۱۳۹۱، دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۱۵-۱.
۲. بیابانی، غلامحسین (۱۳۹۰) قاچاق کالا ابعاد آشکار و نهان، نشریه کارگاه، دوره دوم، سال چهارم، شماره ۱۵، صص ۱۵۷-۱۲۵.
۳. رضوانی و منصوریان؛ محمدرضا و حسین (۱۳۸۷) سنجش کیفیت زندگی و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۳، صص ۲۶-۱.
۴. عنبری، موسی (۱۳۸۹) بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵، توسعه روستایی (ماهنامه علوم اجتماعی)، دوره ۱، شماره ۲، پیاپی ۳۷، صص: ۱۸۱-۱۴۹.
۵. فراهانی، حسین (۱۳۸۷) سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی روستاییان در بازسازی‌های پس از سانحه زلزله (موردی: دهستان شیروان)، نشریه اندیشه‌های جغرافیایی، سال سوم، شماره ۲۱، صص ۸۵-۶۸.
۶. قالیباف، رمضان‌زاده لسبویی و یاری شگفتی؛ محمداقرا، مهدی و اسلام (۱۳۸۸) سنجش میزان رضایت ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی مطالعه موردی: بخش نوسود استان کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۳، صص ۱۸۴-۱۶۳.
۷. کهنه‌پوشی و جلالیان؛ سیدهادی و حمید (۱۳۹۲)، تأثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی (نمونه موردی: بخش خاو و میرآباد- مریوان)، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، صص ۷۵-۶۲.
۸. کهنه‌پوشی و عنابستانی؛ سیدهادی و علی‌اکبر (۱۳۹۱) بررسی رابطه بین فاصله از مرز و میزان درآمد و اشتغال در قاچاق کالا (نمونه موردی: بخش خاو و میرآباد- مریوان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال چهارم شماره پانزدهم، صص: ۲۰-۱.

لازم به ذکر است که رسمی نمودن تجارت از طریق بازارچه‌های مرزی در نواحی روستایی عملی اندیشمندانه و راهکاری مطلوب می‌باشد اما شرایط وضع موجود به گونه‌ای رقم خورده است که بازارچه‌های تأسیس شده در منطقه با نارسایی‌های بسیاری روبرو هستند؛ همچنان که روستاییان نیز اظهار داشتند سود اصلی فعال بودن بازارچه‌ها به افراد ثروتمند شهری می‌رسد تا روستاییان محلی و از روستاییان بیشتر در زمینه حمل بار استفاده می‌شود که دارای درآمد اندکی است.

با توجه به وضع موجود کیفیت زندگی روستاییان منطقه مورد مطالعه به دنبال حذف قاچاق راهکارهای زیر می‌تواند راهگشای ارتقای کیفیت زندگی و پایداری اقتصادی و اجتماعی آن‌ها گردد:

- تخصیص منابع و امکانات خدماتی و رفاهی با تأکید بر نواحی مرزی و دورافتاده.
- اعطای وام‌های کم‌بهره و بلندمدت به منظور شروع تجارت از سوی روستاییان در بازارچه‌ها.
- آموزش روستاییان در ارتباط با شیوه‌های تجارت در بازارچه‌ها.
- ایجاد تعاونی‌های تجاری با استفاده از جمع‌آوری پس‌اندازهای مردم و تقویت آن‌ها به منظور رونق تجارت از طریق بازارچه‌ها
- تخصیص سهمیه‌ای از ورود کالاهای خارجی برای روستاییان همراه با ایجاد بازارچه‌های فروش در روستاهای مرزی که با توجه به پتانسیل‌های طبیعی منطقه فرصت مطلوبی نیز جهت گسترش گردشگری تجاری و طبیعی را فراهم می‌آورد.
- سرمایه‌گذاری مستقیم بخشی از درآمدهای حاصل از تجارت مرزی منطقه در رونق اقتصادی - اجتماعی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی روستاییان.
- سرمایه‌گذاری در توسعه گردشگری روستاهای منطقه با توجه به وجود پتانسیل‌های متعدد جهت توسعه انواع گردشگری روستایی به‌عنوان فعالیتی مکمل.

programme on mental health world health organization Geneva.

23. Santos, L. D and Martins, I. (2007) Monitoring Urban Quality of Life: The Porto Experience. Social Indicators Research, Volume 80, Issue 2, pp 411-425.

24. Shucksmith, Mark (2006) Urban-rural differences First European Quality of Life Survey:

25. Sonja, Forward (2003) State of the art report on Life Quality assessment in the field of transport and Research Institut mobility, Swedish National Road and Transport, Linköping - Sweden.

26. Susniene, Dalia (2009) The Concepts of Quality of Life and Happiness - Correlation and Differences, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics (3). 2009.

27. Szalontai, Lajos (2011) Introduction of the eknow-bridge project and its results, The Department of Social Geography and Regional Development Planning Humanitarian Policy Group Overseas Development Institute 111 Westminster Bridge Road London of the University of Debrecen & Institute for Euroregional Studies.

28. Venkově, českém (2009) Quality of life in Czech rural areas, Institute of Agricultural Economics and Information, Brno, Czech Republic, Agric. Econ. - cz Ech, 55, 2009 (6): 284-295 Bryan, H (2002) Private living and quality of life: public planning (2002) 141-227 58 Progress in planning.

29. Weber, annETTE (2012) boundaries with Issues Soft Border Management as a Solution? Department of Border Management Indo, 2012, border management, chapter iii

۹. کهنه پوشی، سید هادی (۱۳۸۹) بررسی ارتباط قاچاق کالا و پایداری اقتصادی روستاییان (مطالعه موردی: بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زنجان.

۱۰. گمرک جمهوری اسلامی (۱۳۹۱) بسته سیاستی و پیشگیری از قاچاق کالا و تخلفات گمرکی، منتشر شده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی.

11. Bacsi, Zsuzsanna (2006) The role of cross-border cooperation in rural development - a new European perspective, Proceedings from the First International Conference on Agriculture and Rural Development, Topusko, Croatia, pp 23-25.

12. Buehn, Andreas (2008) Smuggling around the World: Evidence from a Structural Equation Model, Smuggling_FirstDraft.doc First Draft 28.02.08 Ljubljana, Slovenia, August, 25 -27.

13. Daniel, E (2010) measuring quality of life: economic, social and subjective indicators, Department of Psychology, University of Illinois.

14. DIENER, ED, 2006, MEASURING QUALITY OF LIFE: ECONOMIC, SOCIAL AND SUBJECTIVE INDICATORS, at: www.oecd.org

15. Filippa, Francesca (2010) rdp and quality of life in rural areas: evaluation of the possible effects in piedmont, 'Rural development: governance, policy design and delivery,

16. Isacson, Adam (2012) Beyond the Border Buildup Security and Migrants Along the U.S.-Mexico Border.

17. Kamp, Irene van (2003) Urban environmental quality and human well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, Landscape and Urban Planning 65 (2003), pp 5-18.

18. Lee, Y. J. (2008) Subjective quality of life measurement in Taipei, Building and Environment Vol 43, No 7.

19. markandya, Anil (2002) Tourism and Sustainable Development: Lessons from Recent World Bank experience, world bank, university of bath, uk and feem, italy.

20. Mudey, Abhay (2011) Assessment of Quality of Life among Rural and Urban Elderly Population of Wardha District, Maharashtra, India, Ethno Med, 5(2): 89-93.

21. Office for Official Publications of the European Communities.

22. Orley, John (1996) whoqol-bref introduction, administration, scoring and generic version of the assessment,